

ÄÄRIOIKEISTO SUOMEN POLIITTISESSA ELÄMÄSSÄ 1917—1939

Marvin Rintala

Tämän kirjoituksen ensisijaisena tehtävänä on valottaa Suomen äärioikeiston poliittista ajattelutapaa, toimintaa ja organisaatiota vuosien 1917 ja 1939 välisenä aikana.* Keskittyminen ajatteluun, toimintaan ja organisaatioon johtuu vakaumuksesta, että nämä ovat politiikan kolme perusnäkökohtaa. Ihmiset, poliittiset olennot, tajuavat olemassaolevat ja ihanteelliset poliittiset järjestelmät omalla tavallaan, toimivat joko edellisten puolustamiseksi tai jälkimmäisten toteuttamiseksi ja tässä toiminnassaan näkevät itsensä suhteessa toisiin ihmisiin joko johtajina tai seuraajina. Kaikki kolme näkökohtaa esiintyvät luonnollisesti kunakin ajankohtana. Tässä kirjoituksessa seurataan suomalaisen äärioikeiston ajattelun kehitystä pelkästä kielteisestä suhtautumisesta parlamentaariseen hallitustapaan aina selväpiirteisen, kaikki ihmiselämän puolet itseensä sisällyttävän totalitäärisen maailmankatsomuksen syntymiseen saakka; samoin seurataan äärioikeiston toiminnan kehitystä ilmeisestä poliittisesta passiivisuudesta aina välittömään lainvastaiseen toimintaan (ja epäonnistuneeseen kapinaan) sekä ihannejärjestelmän puolesta suoritettuun eduskuntatyöhön; vielä seurataan tämän suuntauksen organisoitumisteen kasvua samalla tavalla ajattelevien yksilöiden löyhästä yhteenliittymästä puoluejärjestelmää vastustavaksi liikkeeksi ja lopulta kiinteäksi puolueeksi, jonka kullekin jäsenelle oli uskottu oma erikoistehtävänsä.

Koska poliittinen todellisuus ei koskaan täydellisesti vastaa ideaalityyppettä, on vaikea määritellä tarkasti äärioikeistolaisen liikkeen laajuutta Suomessa ajanjaksona 1917—39. Ei ole kuitenkaan epäilystäkään, etteivätkö vuoden 1919 tapahtumat tarjoaisi tärkeää lähtökohtaa tässä määrittelyssä. Kaikki ne suomalaiset, jotka tuolloin — syystä tai toisesta — kannattivat bolševikkeja

---

* Useimmat tässä artikkelissa esille tulevat näkökohdat on esitetty laajemmin ja varustettu lähdeviitauksin kirjoittajan hiljattain ilmestyneessä teoksessa (Marvin Rintala, *Three Generations: The Extreme Right Wing in Finnish Politics*. Bloomington: Indiana University, 1962).

vastaan suoritettavaa sotilaallista interventiota Venäjän sisällissodassa, luokitellaan tässä artikkelissa kertakaikkisesti äärioikeistolaisiin kuuluviksi. Koska monet myöhemmin mainittavista henkilöistä eivät vielä vuonna 1919 osallistuneet poliittiseen toimintaan, kokonaisuusmääritelmään on sisällytettävä myös ne suomalaiset, joiden poliittiset kehitysvuodet sattuivat sotien väliseen ajanjaksoon ja jotka hyväksyivät ajatuksen, että Suomen olisi pitänyt suorittaa interventio Venäjälle vuonna 1919. Näin ollen suurimman osan sotienvälisestä ajasta äärioikeisto koostui kolmesta eri ryhmästä: vanhemmasta konservatiivisukupolvesta, jonka kehitysvuodet olivat sattuneet vuonna 1899 alkanutta venäläistämiskautta edeltäneelle ajalle ja joka siksi toivoi rauhanomaisen suhteiden palautumista Suomen ja uudistetun Venäjän välille; vuoden 1918 sotasukupolvesta, joka näki elämänsä tarkoituksen kaiken venäläisen sotaissä vastustamisessa; kouluja käyneen nuorison uudesta sukupolvesta, joka yliopistovaiheessaan vuoden 1922 jälkeen omaksui Akateemisen Karjala-Seuran maailmankuvan. Sotienvälisinä vuosikymmeninä äärioikeisto ei koskaan esiintynyt ehjänä kokonaisuutena. Liikkeen erimielisyydet olivat tärkeimpiä sen valtaantuloa estäviä tekijöitä; nämä erimielisyydet johtuivat liikkeen muodostaneiden sukupolvien erilaisista kokemuksista kehitysvuosinaan.

*

Ensimmäinen maailmansota synnytti tärkeimmät sotienvälisen ajan eurooppalaiset äärioikeistolaiset liikkeet. Näin oli asia myös Suomessa. Vaikka Suomi ei joutunut välittömään kosketukseen sodan kanssa, silloinen konfliktitilanne antoi Venäjän hallitukselle aiheen yrittää vähentää Suomen autonomian käytännöllistä merkitystä. Eräät nuoret suomalaispiirit, pääasiassa yliopiston opiskelijat ja nuoret akateemiset virkamiehet, tajusivat, että Venäjän ja Suomen suhteissa tapahtuvan, jälkimmäiselle edullisen käänteen mahdollisuus oli tullut yhä epätodennäköisemmäksi. Venäjän sotilaallisessa tappiossa he näkivät ainoan mahdollisuuden itsenäisyyden saavuttamiseksi tai edes autonomian palauttamiseksi. Eräiden vanhempien aktivistien avulla he siksi perustivat laittoman liikkeen Saksan taloudellisesti tukemina ja lähettivät nuoria suomalaisia saamaan koulutusta Saksan armeijassa. Heidän toimintansa tarkoituksena oli osoittaa keskusvalloille, että Suomi odotti jotakin konkreettista itselleen sodan päättyessä. Tämä toive ei ollut perusteeton, sillä Saksan hallitus teki yksityishenkilöitten välityksellä tiettäväksi, että Suomen itsenäisyys oli Saksan etujen mukainen.

Venäjän hallituksen, joka oli sodassa Saksan kanssa, oli vaikea pitää tätä rekrytointitoimintaa muuna kuin maanpetoksena. Monia aktivisteja pidätettiin ja lähetettiin venäläisiin vankiloihin. Useimpien varttuneempien suomalaisten mielestä joukkojen värväminen palvelemaan Saksan armeijassa saattoi vain vahingoittaa Suomea. Monet konservatiivit, varsinkin vanhasuomalaisen puolueen johtajat ja kannattajat, uskoivat tällaisen toiminnan johtavan

vain äärimmäisiin kostotoimenpiteisiin Venäjän taholta. Eivät edes nuorsuomalaisen puolueen johtajat erityisemmin tukeneet värväystoimintaa.* Todellisuudessa tämä vanhempien ja nuorempien nationalistien välinen erimielisyys kysymyksestä, missä määrin oli osoitettava varovaisuutta tai uskaliaisuutta miesten lähettämässä Saksaan, oli alkua sille laajemmalle erimielisyydelle parlamentarismien ja ulkoparlamentaarisuuden, perustuslaillisuuden ja välittömän toiminnan välillä, joka oli oleva luonteenomaista äärioikeiston kehitykselle sotienvälisenä aikana. Jopa vanhempien ja nuorempien aktivistijohtajien välille syntyi noina salaisen toiminnan vuosina vakavia erimielisyyksiä.

Nämä vuodet olivat ratkaisevia niille nuorille suomalaisille, jotka kokivat ensimmäisen maailmansodan Saksan armeijan riveissä. Vapaaehtoiset järjestettiin jääkäripataljoonaksi. He olivat preussilaisia sotilaita ja heitä koulutettiin ja kohdeltiin sellaisina. Heidän mukautuvaisuutensa sellaiseen kuriin, johon he eivät milloinkaan ennen olleet tottuneet, hämmästytti saksalaisia upseereitakin. Tämän pataljoonan innokas toive päästä osallistumaan varsinaiseen taistelutoimintaan toteutui vuonna 1916 itärintamalla. Menestyksen näkyvinä merkkeinä saatiin rautaristejä ja mainintoja päiväkäskyissä. Rintamapalvelujaksojen välillä oli koulutusperiodeja, joiden aikana tulevien Suomen armeijan upseereiden mieliin iskostettiin Saksan sotalaitoksen perusarvoja. Näiden vuosien aikana jääkärit vieraantuivat politiikasta — myös kotimaan politiikasta. Heidän ollessaan eristettyinä suuren maailman uutisista ja tietämättöminä melkein kaikesta, mitä Suomessa tapahtui, heidän välilleen kehittyi voimakkaan toveruuden tunne, joka teki pataljoonasta todellisen yhteisön (*Gemeinschaft*) Ferdinand Tönniesin tarkoittamassa mielessä. Nämä yhteiset kokemukset olivat sen *asevelihengen* historiallinen lähtökohta, joka satoi jääkärit yhteen heidän koko poliittisen ja fyysisen elämänsä ajan saavuttaakseen vuosina 1941—44 huippunsa saksalais-suomalaisen *Waffenbrüderschaftin* uudistamisessa. Jääkäripataljoonan jäsenet eivät vain hämmästyttävän suurelta osin päättäneet ryhtyä ammattisotilaiksi vuoden 1918 jälkeen (he muodostivat Suomen upseerikunnan ytimen ennen vuosia 1939—44 ja niiden aikana), vaikka monet olivatkin yliopistossa valmentuneet muihin, sotilasurasta poikkeaviin ammatteihin, vaan myös heidän näkemyksensä sodasta — jonka moni säilytti pysyvästi — oli samanlainen kuin saksalaisen rintamasukupolven näkemys. Vuosikymmentä myöhemmin Arne Sommersalo, joka oli taistellut Saksan armeijan riveissä ja joka sillä hetkellä kuului äärioikeiston huomattaviin johtajiin, ilmaisi näkemyksensä ensimmäisestä maailmansodasta seuraavasti:

* Vanhasuomalaisten ja nuorsuomalaisten väliset erimielisyydet olivat suurelta osalta sukupolvien välisten eroavaisuuksien ilmentymiä, mutta tässä tapauksessa he liittoutuivat oppositioon sotasukupolvea vastaan.

Tunnustaudun niihin, jotka näkevät sodassa hyvää jos pahaakin. Se oli myrsky yli vanhan Euroopan, joka ravisteli ankarasti sen liikakulttuurin velttouteen vajoavia kansoja. Mikä oli raihnaista tai mätää, hajosi tai sortui. Mutta terve puu kohoaa tuulen temmellyksestä vielä runneltunakin. Taittunein latvoin ja paljaaksi raastetuin oksin se kavaa juurensa kahta syvemmälle ja työntää taas uusia silmuja. Kohta se seisoo entistä suurempana, levitellen uutta, voimakkaampaa lehväkruunua... Ja jos miljoonat kaatuivatkin ja yksi sukupolvi suistui kurjuuteen, ei se kansakuntien tuhatvuotisessa elämässä merkitse enempää kuin purjehtiva pilvi kesäisellä taivaalla. Mutta kuolematon on jokainen miehekäs teko ja alttiisti kannettu uhri, joka verivirtojen ja rikosten keskeltä puhtaana pinnalle kohosi, sillä se kokoaa kaikki, jotka menneisyyden velvoitukseksi tunnustavat, heimonsa tulevaisuutta rakentamaan. — — — Ja lopuksi: ellei maailmansodasta mitään muuta hyvyyttä olisikaan lähtenyt, vapautti se kuitenkin *meidän* kansamme inhoittavan mustekalan kuolettavasta, limaisesta syleilystä!

Venäjän lokakuun vallankumouksen jo tapahduttua ja vakavien sisäisten levottomuuksien jälkeen P. E. Svinhufvudista tuli Suomen senaatin puheenjohtaja. Tulevien kuukausien aikana hän oli osoittautuva johtohahmoksi aktivistien poliittisen päämäärän osittaisessa toteuttamisessa: se oli itsenäinen, mutta saksalaismielinen Suomi, jota hallitsi saksalaissyntyinen monarkki. Svinhufvud myötäili erittäin suurella määrällä Saksan politiikkaa sekä senaatin puheenjohtajana että myöhemmin valtionhoitajana. Eräs esimerkki Saksan ja Suomen politiikan läheisestä yhteydestä oli Suomen päätös muodollisesti julistaa täydellinen riippumattomuutensa Venäjältä. Marraskuun loppupuolella 1917 Saksan sotilasjohto vaatimalla vaati Suomen itsenäisyyden julistusta ehtona Saksan taholta Suomelle mahdollisissa saksalais-venäläisissä rauhanneuvotteluissa annettavalle tuelle. Svinhufvud päätti, että senaatti marraskuun 30 päivänä ilmoittaisi eduskunnalle itsenäisyyden julistamisesta. Tosiasiassa kuitenkin eduskunta eikä senaatti joulukuun 6 päivänä julisti itsenäisen Suomen tasavallan. Tapahtuneen viikon viivytyksen aikana kävi ilmi, että vaikka kaikki puolueet hyväksyivät periaatteessa itsenäisyyden, noudatettavasta menettelytavasta oli olemassa syviä erimielisyyksiä. Sosiaalidemokraatit olivat sitä mieltä, että itsenäisyys olisi saavutettava neuvottelemalla Venäjän bolševikkihallituksen kanssa. Monet porvarillisten puolueiden johtohenkilöt katsoivat, että itsenäisyyden julistus olisi annettava vasta kaikkien venäläisten joukkojen poistuttua maasta. Oli myös periaatteellista erimielisyyttä siitä, oliko Suomen orientoituttava keskusvaltoihin päin, kuten aktivistit ja senaatti halusivat, oliko sen jäätävä puolueettomaksi maailmansodassa, kuten monet keskustajohtajat halusivat, vai oliko sen orientoituttava bolševikki-Venäjään päin, kuten sosiaalidemokraatit halusivat. Sisäiset erimielisyydet sosiaalidemokraattien ja porvarillisten puolueiden välillä osoittautuivat siksi ratkaisevaksi tekijäksi, joka sai keskustapuolueet kannattamaan

Svinhufvudin päätöstä välittömästi itsenäisydenjulistuksesta. Tässä tapauksessa luokkatietoisuus osoittautui ulkopoliittisia näkökohtia tärkeämmäksi keskustan johtajille.

Itsenäisydenjulistuksen aikoihin Suomen senaatti pyysi Saksan hallitusta vaatimaan Brest-Litovskin neuvotteluissa venäläisten joukkojen vetämistä pois Suomesta. Vaikka Saksan valtuutetut eivät noudattaneet tätä pyyntöä, äärioikeisto uskoi koko sotien välisen ajan, että Lenin ei ollut uskaltanut uhmata Saksan Suomelle Brest-Litovskissa antamaa tukea. Joffen kanssa käydyssä yksityisessä keskustelussa Saksan valtuuskunta sai kyllä selville, että Venäjän hallitus olisi halukas tunnustamaan Suomen itsenäisyyden, jos Suomen senaatti ottaisi yhteyden suoraan Pietariin. Svinhufvud oli aikaisemmin kieltäytynyt tällaisesta suorasta yhteydenotosta, mutta nyt hänen oli tehtävä Canossan-matka. Uudenvuoden aattona 1917 hän kohtasi Leninin ja esitti pyynnön Suomen itsenäisyyden tunnustamisesta. Tammikuun 4 päivänä 1918 tämä tunnustaminen tapahtuikin. Venäläisiä joukkoja ei kuitenkaan heti poistettu Suomen alueelta.

Tässä kriittisessä vaiheessa Svinhufvudin senaatille ja aktivisteille kävi ilmeiseksi, että he olivat vailla johtavaa sotilaallista hahmoa, joka voisi toimia porvarillisten suojeluskuntien ylipäällikkönä siinä tapauksessa, että maassa syttyisi sota. Vanhemmissa aktivistipiireissä oli kyllä useita järjestöllistä kykyä ja kokemusta omaavia miehiä, mutta heiltä puuttui sotilaallista koulutusta. Koska Suomen sotaväki oli lakkautettu vuonna 1901, siinä johtoasemissa olleet olivat jo iäkkäitä tai olivat olleet erossa kaikesta toiminnasta sen jälkeen. Jääkäripataljoonan jäsenet olivat vielä Saksassa ja olivat joka tapauksessa liian nuoria korkeimpiin sotilaallisiin tehtäviin. Jäi jäljelle mahdollisuus, että Venäjän armeijan korkea-arvoiset suomalaissyntyiset upseerit palaisivat syntymämaahansa ottamaan haltuunsa nämä johtavat asemat. Sotilaskurin romahdettua Venäjän armeijassa vuoden 1917 aikana ja korkeiden upseereiden ollessa henkilökohtaisessa vaarassa noina kaoottisina kuu-kausina monet näistä vanhemmista suomalaissyntyisistä upseereista todella palasivat Suomeen. Useatkin heistä olivat palvelleet ansiokkaasti Venäjän-Japanin sodassa ja maailmansodassa, mutta tämän ryhmän selvästi huomattavin jäsen oli Gustaf Mannerheim, joka viimeksi oli ollut komennettuna Transsilvaniassa 12. ratsuväkidivisioonan mukana ja joka oli palvellut kolmekymmentä maineikasta vuotta keisarillisessa armeijassa.

Kansalaissodan aikana oli poliittisen ja sotilaallisen johdon välillä periaatteellisia erimielisyyksiä, jotka aiheutuivat kokonaan erilaisista näkemyksistä sodan tarkoituksesta. Svinhufvudin senaatin toiveena oli julistetun itsenäisyyden saavuttaminen myös todellisuudessa. Oli paradoksaalista, että ainoana keinona tämän saavuttamiseksi pidettiin Saksan sotilaallista interventiota. Saksalaisen joukkojen oleskelu Suomessa ei vain pakottaisi jäljelläolevia venä-

läisiä joukkoja vetäytymään pois, vaan lannistaisi lopullisesti myös punakaartin. Kansalaissodan tapahtumat osoittivat ainakin osaksi Svinhufvudin olettamusten paikkansapitävyyden. Mannerheimin päämäärät olivat paljon laajempia. Hän käsitti »Suomen vapaussodan» osaksi suurisuuntaisempaa sotilaallista operaatiota bolševikkihallituksen kaatamiseksi Venäjällä. Mannerheimin pitkän tähtäimen politiikka oli suureksi osaksi jäävä toteutumatta. Brest-Litovskin rauhansopimuksen tultua allekirjoitetuksi maaliskuun 3 päivänä 1918 suomalaisten joukkojen eteneminen Pietaria kohti ei ollut sopu-soinnussa Saksan poliittisen eikä sotilaallisen johdon toivomusten kanssa, jotka merkitsivät uusien vihollisuuksien estämistä itärintamalla. Svinhufvudin senaatilla, joka odotti keskusvaltojen voittoa, oli tuskin varaa uhmata Saksan toivomuksia, vaikka ajatus aluelaajennuksesta idässä ei ollut sille mitenkään epämieluisin.

Saksan sotilaallisen romahduksen jälkeenkin Mannerheimin pitkän tähtäimen politiikka kohtasi vaikeuksia. Hänet valittiin valtionhoitajaksi Svinhufvudin jälkeen, kun useimmille porvarillisten puolueiden johtajille oli aselevon solmimisen jälkeen selvinnyt uuden, yhteistoimintaan liittoutuneiden kanssa perustuvan ulkopoliittisen orientoitumisen välttämättömyys. Valtionhoitajana Mannerheim muiden sukupolvensa jäsenten, siis vanhemman polven konservatiivien, innokkaasti tukemana kävi laajoja neuvotteluja vastavallankumouksellisten kenraalien kanssa. Vanhemmat konservatiivit olivat sitä mieltä, että uuden Venäjän luominen oli tehtävä, johon Suomen olisi osallistuttava. Kenraalimajuri Hannes Ignatius ilmaisi tämän näkemyksen sanoessaan: »Olisi ollut kunniakasta, maailman maininnan ansaitsevaa olla 200 vuotta Uudenkaupungin rauhan jälkeen valloittamassa Pietaria ja palauttamassa järjestystä Venäjälle». Nämä vanhemmat konservatiivit edellyttivät nimenomaan, että Venäjän valkoinen hallitus ei olisi imperialistinen ja että uudelleenmuovatus Venäjän puitteissa olisi yllin kyllin maa-alaa Suomenkin alueellista laajentumista varten. Lopultakaan Suomi ei osallistunut Pietaria vastaan suoritettuun hyökkäykseen, sillä Venäjän valkoiset johtajat pitivät kiinni siitä, että Suomi oli Venäjän valtakunnan historiallisten rajojen sisäpuolella, ja kieltäytyivät siksi tunnustamasta Suomen itsenäisyyttä.

*

Se, että äärioikeisto, niin vanhemmat konservatiivit kuin sotasukupolven jäsenetkin, eivät vain vaatineet Venäjän valkoisten tunnustusta Suomen itsenäisyydelle, vaan odottivat myös laajojen, elimellisesti Venäjään kuuluvien alueiden saamista, vähensi suuresti Mannerheimin interventiopolitiikan toteuttamismahdollisuuksia. Sotasukupolvi kannatti sotilaallista toimintaa bolševikkeja vastaan, mutta ei vanhan järjestelmän palauttamiseksi Venäjälle. Sotienvälisen vuosikymmenten ajan *Suur-Suomen* tavoite toimi sotasuku-

polven yhdistävänä periaatteena. Tämä päämäärä merkitsi kaikkien suomensukuisia kieliä puhuvien, paitsi ehkä virolaisten, yhdistämistä saman hallituksen alaisuuteen. Sotasukupolven mielestä oli selvää, että täyttäessään historiallista tehtäväänsä länsimaisen sivistyksen itäisimpänä vartijana Suomen kansalla oli oikeus elää, toimia ja kehittyä niiden rajojen sisäpuolella, jotka Kansojen Valtias oli suonut sille ja jotka Hän oli selvästi määritellyt luonnossaan. Hänen lakinsa ja lupauksensa suomensukuisille kansoille oikeuttivat ne elämään saman valtion puitteissa. Yhdistyminen vielä Suomen rajojen ulkopuolella asuvien, suomensukuisia kieliä puhuvien kansojen kanssa nähtiin sotasukupolven, Jumalan erityisen välikappaleen, pyhäksi tehtäväksi.

Tämä ylhäältä saatu tehtävä sisälsi todella mittavan aluelajennuksen. Suur-Suomi käsitti Suomen silloisen oman alueen lisäksi Itä-Karjalan, Kuollan, Inkerin ja (tietyssä mielessä) Viron. Suomi olisi siten ulottunut Pohjanlahdesta Vienanmereen ja Eestin tasangoilta Jäämereen. Suomen alueen itäisin raja olisi suomensukuisia kieliä puhuvien ja slaavilaisia kieliä puhuvien kansojen välinen rajaviiva. Koska suomensukuisten ja slaavilaisia kieliä puhuvien kansojen välillä ei koillis-Venäjällä ole lainkaan selvää alueellista erotusta ja koska monet suomalaisten oletetut sukukansat asuivat Volga-Uralin alueella, Suur-Suomi merkitsi laajemmassa mielessä Suomen vallan ulottamista Uraliin.

Vaikka Suur-Suomen alueen täsmällinen laajuus oli epäselvä, sen ydin oli koko ajan Itä-Karjalan saaminen; ainakin tämä alue oli selvästi määriteltä. Itä-Karjalan itäraja kulki Äänislahden eteläkärjestä Äänisjärven itärannikolle, Syvärinjokea Laatokkaan ja lopulta Suomenlahteen. Lueteltiin kunnioitettava määrä siteitä, joiden katsottiin erottamattomasti yhdistävän Itä-Karjalan Suomeen: niitä olivat maantieteelliset, geologiset, kasvitieteelliset, vesistölliset, kansantieteelliset, asutukselliset, taloudelliset, liikenteelliset ja strategiset tekijät. Samanlaisin perustein vaadittiin myös laajaa Kuollan niemimaata. Itä-Karjalan ja Kuollan yhdistäminen Suomeen olisi itseasiassa kaksinkertaistanut maan valtiollisen alueen.

Suur-Suomen käsite oli siis alueellisesti laaja, mutta sen aatteellinen sisältö oli vielä laajakantoisempi. Sen kannattajat näkivät maailmanhistorian kulun maailmanvallan keskuksen säännönmukaisena liikkeenä kohti pohjoista. Egyptin ja Babylonian hedelmälliseltä maaperältä tämä keskus oli siirtynyt johdonmukaisesti kohti yhä vähemmän satoisia alueita, joilla olemassaolo merkitsi yhä enemmän taistelua ankaraa luontoa vastaan: ensin Välimeren rannoille, sitten Pyreneitten niemimaalle ja Pohjois-Italiaan, edelleen manner-Euroopan keskuksiin ja Englantiin. Sotienvälisenä kautena taistelu Euroopan herruudesta tapahtui jo Pohjois-Saksan ja Moskovan leveysasteilla. Missä luonto ja elämä oli ankaraa, maaperä hedelmätöntä ja kitsasta, missä huvi-

tukset ja leipä eivät tulleet ilmaiseksi, pohjoisessa, vuorilla, suurten valtameren rannikoilla ja saarilla, siellä ihmiset olivat sitkeitä ja voimakkaita, vaaraa ja seikkailuja rakastavia, vapaita, sotaisia, tulisia ja askeettisia — kaikkea tätä samanaikaisesti. Maailmanhistorian peruslain mukaisesti Euroopan hegemonia tulisi jonkin maanosan pohjoisimman kansan, skandinaavien, suomalaisten tai venäläisten osaksi.

Euroopan hegemonian lopullista voittajaa voitiin etsiä myös historian filosofiasta. Elämän perusolemus oli sotasukupolven kokemuksen mukaan taistelu. Kilpailevien voimien ristiriita oli pohjana kaikelle arvokkaalle historiassa. Pysyvän edistyksen käsite, joka kerran oli ollut niin suosittu, oli merkityksetön. Oli vain kamppailevien ihmislajien sopeutuminen aina ankarampiin ympäristöihin. Tässä oli maailmanhistorian oleellinen sisältö. Kamppailussa eivät rodullisesti puhtaat kansat saavuttaisi maailmanherruuden lopullista kruunua. Paremminkin ne kansat, joiden veressä kaksi tai useampia rotuja yhdistyi keskenään kamppaillen, osoittautuisivat voimakkaimmiksi. Suomalaiset, joiden veressä skandinaaviset ja itäbaltilaiset rodut samoin kuin Cro-Magnon-rodun ihminen kävivät ankaraa, mutta tasapainoitettua kamppailuaan, olivat rodullisesti dynaamisia. Heidän pitkä historiansa ja siinä erityisesti vuoden 1918 tapahtumat osoittivat heidät terveimmiksi ja voimakkaimmiksi Pohjolan kansoista. Skandinaavit ja venäläiset olivat molemmat suhteellisen puhtaita rodullisesti ja siis vähemmän todennäköisiä Pohjolan ja koko Euroopan johtoaseman saavuttajia. Taistelevina suomalaisina sotasukupolven jäsenet ottivat asiakseen tehdä kaikki voitavissa oleva varmistaakseen, että Pohjois-Eurooppa hämärässä tulevaisuudessa puhuisi suomea eikä ruotsia tai venäjää. Mikäli muun Euroopan rappeutuneilla kansoilla oli tulevaisuutta lainkaan, se olisi riippuvainen suomalaisista, Pohjolan nuoresta kansasta.

Suur-Suomi-ihanne ei missään tapauksessa ollut uusi. »Karelianismi» oli jo kauan ollut tärkeä piirre suomalaisessa kansallisromantiikassa. Vuosikymmenien ajan tämä ihanne kuitenkin pysyi pelkästään luovan taiteen ja oppineen spekulatiivisen piirissä. Ennen ensimmäistä maailmansotaa sillä ei ollut mitään poliittista merkitystä. Vasta kun tämä sota oli lähtemättömästi lyönyt jälkensä itärintamalla palvelleihin jääkäripataljoonan jäseniin, Suur-Suomesta tuli tietoinen poliittinen päämäärä. Nämä sotaiset nuoret vapaaehtoiset tarttuivat ensimmäisinä Suur-Suomi-ihanteeseen elämäntehtävänä; nämä miehet yrittivät perustaa Suur-Suomen asevoimin vuosien 1918 ja 1922 välillä; nämä miehet olivat Suur-Suomen kaunopuheisimpia kannattajia sotienvälisinä vuosikymmeninä; nämä miehet marssivat riemusaatossa korkearvoisina upseereina ja hallintomiehinä Petroskoihin lokakuun ensimmäisenä 1941. Aikaisemmat kansallisromantikot olivat tyytyneet kaihoisesti ajattelemaan valkotukkaisia, kanteletta soittavia karjalaisia; sotasukupolvi syöksyi

taisteluun hallituksen tuettakin, antamaan henkensä, mikäli tarpeen, Suur-Suomen unelman puolesta. Monet sotasukupolven jäsenet makaavat Itä-Karjalan kesyttömään erämaahan haudattuina, elämänsä kuten kuolemansakin henkisellä kotiseudulla. Heidän antautumisensa asialleen oli ehdoton, ja tämän antaumuksen johdosta Suur-Suomella oli keskeinen asema äärioikeiston politiikassa sotienvälisinä vuosikymmeninä.

Poliittisten johtajien suuren enemmistön haluttomuus ryhtyä sotaan bolševikki-Venäjän kanssa Suur-Suomen toteuttamiseksi aikana, jolloin Venäjä oli sisällissodan repimä, vieraannutti sotasukupolven puoluejärjestelmästä. Tämä horjuminen katsottiin niiden pettämiseksi, jotka olivat kaatuneet vuonna 1918. Myöhemminkin Suur-Suomen kannattajat katsoivat, että sotilaallinen toiminta olisi välttämätöntä heidän päämääränsä saavuttamiseksi. Hylättyään kaikki puolinaiset menettelytavat sotasukupolvi tähyili jatkuvasti itään ja valmistautui aseelliseen toimintaan. Sen jäsenet lähtivät siitä, että riittävän valmistelun jälkeen asia oli jätettävä sotilasjohdon hoidettavaksi. Sotasukupolven mielessä asui varmuus siitä, että suomensukuisia kielii puhuvien kansojen kohtalosta ei vielä ollut sanottu viimeistä sanaa.

Suur-Suomeen sisällytetyt alueet eivät olleet suomalaista *irredentaa* sanan tarkassa mielessä, koska ne eivät olleet koskaan olleet Suomen valtion aluetta eikä niitä siis voitu lunastaa takaisin. Aivan kuten kansallisocialismin päämääränä ei ollut ennen vuotta 1914 vallinneen tilanteen palauttaminen maailman eikä Saksan politiikassa, vaikka monet konservatiivit virheellisesti luulivat niin, vaan kokonaan uuden järjestelmän luominen maailmaan ja Saksaan (tai tarkemmin sanoen näiden kahden järjestelmän välisen eron hävittäminen), samoin Suomen sotasukupolven tarkoitus ei ollut paluu mihinkään historialliseen menneisyyteen maailman tai Suomen politiikassa. Heidän päämääränsä oli sensijaan rohkein vedoin hahmoteltu ja radikaalisesti uusi järjestelmä. He eivät toimineet menneisyyden, vaan tulevaisuuden puolesta. Kansallisromantikot olivat palvoneet Itä-Karjalan alttarilla, koska se edusti menneisyyden kauneutta; sotasukupolvi uneksi sankarillisesta toiminnasta, jonka tarkoituksena oli tulevien vuosisatojen valloitus.

Suur-Suomen käsite ei ollut olemassa vain sotasukupolven poliittisessa ajattelussa: se johti suoranaiseen poliittiseen toimintaan ja synnytti uudenlaisia järjestäytymisen muotoja. Kansalaissodan aikana sen hyväksyi sodan päämääräksi sellainen henkilö kuin suojeluskuntain ylipäällikkö. Mannerheim ilmaisi usein halunsa Itä-Karjalan valloittamiseen ja toimi tämän päämäärän hyväksi, sikäli kuin Svinhufvudin senaatin Saksan politiikan myötäily ja suojeluskuntien vaarallinen sotilaallinen asema Suomessa antoivat myöten. Mannerheimin päämaja laati huolellisia suunnitelmia Itä-Karjalaan tunkeutumista varten, mutta ne oli toteutettu vain osaksi Mannerheimin erotessa ylipäällikön virasta toukokuun loppupuolella 1918 vastalauseena senaatin

saksalaisuuntaukselle. Valtionhoitajana Mannerheim lähetti myöhemmin »vapaaehtoisia» Itä-Karjalaan. Tehokkaamman sotilaallisen toiminnan esti vuonna 1919 tarve saada sille liittoutuneitten hyväksyminen; nämä taas olivat Venäjän valkoisten kannalla Itä-Karjalan kysymyksessä.

*

Lopullinen isku Suomen interventiotiitolikalle Venäjän sisällissodassa oli K. J. Ståhlbergin valitseminen eduskunnan suurella enemmistöllä tasavallan ensimmäiseksi presidentiksi heinäkuun 25 päivänä 1919. Äärioikeisto oli oikeassa katsoessaan presidentinvaalin poistavan viimeisenkin mahdollisuuden, että ryhdyttäisiin virallisiin sotatoimiin Itä-Karjalassa tai Pietaria vastaan. Pian valintansa jälkeen Ståhlberg alkoi hankkia kotimaisia voimia tuekseen rauhanomaisten suhteiden palauttamiseksi Suomen ja Venäjän hallitusten välille. Ensimmäisen presidentin kaudella saatiin aikaan se, mitä voimakkaan ulkopolitiikan sekä vanhemmat että nuoremmat kannattajat olivat eniten pelänneet: rauhansopimus bolševikki-Venäjän kanssa ilman, että Suur-Suomi toteutui. Tarton rauhansopimus säilytti rajat sellaisina kuin ne olivat olleet vuonna 1917, siis historialliset rajat. Yksi poikkeus tehtiin: Suomi sai Petsamon.

Sotasukupolvi ei koskaan hyväksynyt Tarton rauhaa. Tämän sopimuksen vaikutusta Suomen äärioikeiston kehitykseen voidaan suurin piirtein verrata Versailles'n sopimuksen merkitykseen kansallissosialismin kehitykselle. Tämä ei merkitse sitä, että Tarton sopimuksen rasituksena olisivat olleet samanlaiset mahdolliset vääryydet, jotka olivat luonteenomaisia Versailles'n rauhalle. Edellisessä tapauksessa ei ollut kysymystäkään pakkorauhasta. Suomen neuvottelukunta ei vain menestynyt erinomaisesti taloudellisissa keskusteluissa, vaan Tarton rauha syntyi äärioikeiston mielestä Venäjän Suomelle kärsimän sotilaallisen tappion hetkellä. Suomalaisia eikä neuvostohallitusta syytettiin sen puutteista. Ne syytökset, jotka myöhemmin kohdistettiin neuvostohallitukseen, johtuivat siitä, että tämän katsottiin jättäneen täyttämättä edes niitäkään lupauksia Itä-Karjalan autonomiasta, joita se antoi Tartossa. Sopimuksen häpeällisimmäksi kohdaksi katsottiin suomalaisten joukkojen poistaminen Repolasta ja Porajärveltä, jotka olivat olleet Suomen hallussa vuodesta 1918 lähtien, päivänselvänä kauppahintana Suomen saamasta Petsamosta. Tämä joukkojen poistaminen katsottiin (täysin epäoikeutetusti) näiden pitäjien asukkaiden tietoiseksi pettämiseksi presidentti Ståhlbergin taholta.

Sotasukupolven jäsenet olivat jo taistelleet Saksan armeijassa, kansalais-sodassa sekä vapaaehtoisina Virossa ja Itä-Karjalassa. Vielä yksi aseellinen kamppailu oli jäljellä ennen kuin tämä sukupolvi aloitti toisenlaisen, paljon vaativamman sodankäynnin: taistelun Suomen kansan poliittisesta sielusta. Talven 1921—1922 aikana vapaaehtoisia meni salaa Itä-Karjalaan yhtyäk-

seen yhtä vaille viimeisen kerran heimolaistensa kanssa taisteluun barbaarista itää vastaan. Tämä yritys oli sotilaallisesti selvästi toivoton. Lyhyt, mutta ankara sodankäynti päättyi helmikuun 16 päivään 1922 mennessä. Siihen osallistuneita kohtelivat sekä Suomen että Neuvostoliiton hallitukset kylmästi. Tämän muuten vähäisen sotaretken pysyvä merkitys Suomen politiikalle oli, että sen epäonnistumisen suoranaisena tuloksena perustettiin Akateeminen Karjala-Seura. Heti palattuaan Itä-Karjalasta Helsinkiin kolme sotasukupolven jäsentä, Elias Simojoki, Reino Vähäkallio ja Erkki Räikkönen, päättivät perustaa ylioppilaitten ja akateemisen loppututkinnon suorittaneiden poliittisen järjestön, jonka tuli omistautua Suur-Suomen asialle. He kohtasivat toisensa edellisten kuukausien tappioiden aiheuttamassa masentuneisuuden tilassa, mutta siitä huolimatta lujasti päättäneinä, että Suur-Suomen päämäärä ei kuolisi. Tämä yhdistys oli syntymähetkellään ainutlaatuinen Suomen politiikassa. Sen jäsenet tiesivät, että heillä ei ollut mitään mahdollisuuksia poliittisen vallan huipulle — eivätkä he edes halunneet sitä vallitsevan järjestelmän puitteissa — ellei kansaa saataisi käännetyksi aktiivisiin ulkopoliitikassa. Tällainen kääntymys, ei vähäisempi, oli Akateemisen Karjala-Seuran lopullisen päämäärän korollaari. On Suomen poliittisen historian merkittävimpiä tosiseikkoja, että toisen maailmansodan aikana tällainen kääntymys tapahtui ja Suomen lippu nousi laajojen Neuvostoliiton alueiden ylle — laskeutuakseen luonnollisesti myöhemmin vielä laajempien alueiden yltä.

Se pieni ryhmä, joka ensi sijassa oli vastuussa tästä kääntymyksestä (ja siis ainakin osaksi myös sen seurauksista), aloitti toimintansa vaskitorven äänenä, joka julisti sodan ylioppilaiden passiivisuudelle Itä-Karjalan kysymyksessä. Tämän merkkisöiton ottivat innokkaasti vastaan muut sotasukupolven jäsenet, joista monet vielä lopettelivat taistelujen niin monesti keskeyttämiä yliopistolukujaan. Ylioppilasnuorison keskuudessa Akateemisesta Karjala-Seurasta tuli pian johtava poliittinen järjestö, ja tämän asemansa se säilyttikin aina vuoteen 1944, jolloin se lakkautettiin välirauhansopimuksen määräysten mukaisesti. Näinä vuosikymmeninä yhdistys oli yhteistoiminnassa Lapuanliikkeen ja erityisen läheisesti Isänmaallisen Kansanliikkeen kanssa.

Jäsenilleen Akateeminen Karjala-Seura oli enemmän kuin pelkkä järjestö. Se oli maailmankatsomus, jota hallitsi yksi suuri ajatus: Suur-Suomi. Sen jäsenille kaikkien kokemusten arvon mittapuu seuraavina kahtena vuosikymmenenä oli, edistivätkö ne vai hidastivat Suur-Suomen asiaa. Kaikkien jäsenien vannoma vala — se vannottiin uskonnolliseen yhdyskuntaan vihkiytymistä muistuttavissa jäseneksiottoseremonioissa — oli ilmaus tästä täydellisestä antaumuksesta alueellisen laajennuksen asialle:

Lippumme alla ja lipullemme minä vannon kaiken sen nimessä, mikä minulle on pyhää ja kallista, uhraavani työni ja elämäni Isänmaalleni, Suomen kansallisen herättämisen, Karjalan ja Inkerin, Suuren Suomen puolesta. Sillä niin totta kuin minä uskon yhteen suureen Jumalaan, niin minä uskon yhteen suureen Suomeen ja sen suureen tulevaisuuteen.

Akateemisen Karjala-Seuran alkuperän ja tarkoituksen valossa ei ole hämmästyttävää, että sen poliittinen ajattelu oli katkeran venäläisvastaista. Sen jäsenten äänessä oli aina halveksuntaa, kun he puhuivat venäläisistä. Aktiivinen isänmaanrakkaus ja venäläisviha katsottiin samaksi asiaksi. Kaiken venäläisen syvällisen halveksunnan ei sallittu kuolevan mahdollista luonnollista kuolemaa, vaan seura katsoi yhdeksi päätehtävistään tämän tunteen lietsomisen. Jäsenet tervehtivät toisiaan »veljinään ryssän vihassa». Sovinnon tekeminen venäläisten kanssa katsottiin mahdottomaksi. Seuran jäsenten silmissä Suomen ja Venäjän vastakohtaisuus ei riippunut tietyn Venäjällä vallitsevan poliittisen järjestelmän luonteesta, kuten vanhempi konservatiivisukupolvi katsoi asian olevan. Vihkiessään seuran uutta lippua pastori Simojoki selitti sen mustan värin seuraavasti: »Musta on vihamme sitä kansaa kohtaan, jonka nimen mainitseminen älköön häiritkö hartautemme hetkeä. Meidän vihamme on musta kuin tämä lippu, mutta vihalamme on oikeus voittoon, sillä sitä hallitsevat rakkautemme sinivalkoiset värit.»

Voimakkuudestaan huolimatta kielteinen suhtautuminen Venäjään ei ollut Akateemisen Karjala-Seuran poliittisen ajattelun ainoa peruspiirre. Sisältäessään myös ajatuksen kaikkien suomensukuisten kansojen yhdistämisestä saman poliittisen järjestelmän alaisuuteen, Suur-Suomen lopullinen päämäärä johti myös suoranaisesti ajatukseen uudesta järjestyksestä Suomen omien rajojen sisäpuolella. Koska kansallisuudelle (kielelle) annettiin painoa politiikan perusvoimana, oli odotettavissa, että seura kohdistaisi ankaria hyökkäyksiä ruotsinkielisen vähemmistön asemaa vastaan. Yliopiston opiskelijoina ja kasvatteina jäsenet katsoivat erityisen karsaasti tuolle vähemmistölle myönnettyjä heidän mielestään liiallisia opintotilaisuuksia. Seuran olemassaolon parina ensimmäisenä vuonna siihen oli liittynyt joukko suomenruotsalaisia. Vuonna 1924, seuran jäsenistön enemmistön korostaessa voimakkaasti yksikielisen Suomen valtion muodostamisen toivottavuutta, joukko vaikutusvaltaisia jäseniä molemmista kieliryhmistä erosi siitä. Toisinajattelevat muodostivat oman järjestönsä, *Itsenäisyyden Liiton*, jonka tarkoituksena oli myös Suur-Suomen toteuttaminen, vaikka se ei kiinnittänyt huomiota kieliloihin oman maan sisäpuolella. Tämän uuden ohjelman sisäinen epäjohdonmukaisuus samoin kuin sen johtajien melkoinen passiivisuus tekivät Itsenäisyyden Liitosta vaarattoman lapsipuolen, joka usein vaikutti suorastaan kuolleena syntyneeltä.

On merkittävää, että monet vuonna 1924 Akateemisesta Karjala-Seurasta kielikysymyksen johdosta eronneet jäsenet kuuluivat seuran seniorien osastoon, joka oli erityinen professoreista ja muista akateemisista henkilöistä koostunut osasto. Seniorien enemmistö ei voinut hyväksyä seuran kieliohjelmaa, ja he johtivatkin tuona vuonna sattuneita eroamisia. Tuloksena oli, että seniorien osasto kuivui kokoon. Osaston jäsenien asenne kielikysymyksessä oli tyyppillinen vanhemman polven konservatiiveille. Seuran jyrkentäessä kielipolitiikkaansa jäljelle jääneiden ruotsinkielisten asema kävi yhä kestävämmäksi. Sotasukupolven yhteiset kokemukset osoittautuivat riittämättömäksi yhdistäväksi tekijäksi kansallisuuskäsitteiden erotessa ratkaisevasti toisistaan. Seuran olemassaolon toiselle vuosikymmenelle tultaessa kaikkia jäseniä (hyvin tiukasti rajoitetuin poikkeuksin) vaadittiin ottamaan suomalaiset sukunimet. Käytännössä tämä merkitsi, paitsi jäljelläolevien ruotsinkielisten jäsenien eroa, sitä että monet suomenkieliset opiskelijat, joiden perheet olivat säilyttäneet ruotsinkieliset nimensä, olivat pakotettuja senhetkisinä tai tulevinä jäseninä muuttamaan nimensä. Paljon seuran aikaa kului agitaatioon Helsingin Yliopiston ruotsinkielisten professuurien ja valtion ylläpitämien ruotsinkielisten oppikoulujen lukumäärän sekä ruotsinkielisten kulttuurilaitosten saaman valtionavun vähentämiseksi.

Seuran omassa piirissä — mutta ei välttämättä sen ulkopuolella — myönnettiin, että tämä lisääntynyt kielikysymyksen korostaminen ei ollut itsetarkoitus, vaan keino korkeamman päämäärän saavuttamiseksi. Akateeminen Karjala-Seura pysyi aina uskollisena ulkopoliittisille tavoitteilleen ja niiden ensisijaisuudelle sisäpoliittisiin kysymyksiin verrattuina. Se tarkasteli Suomen ulkopoliittikan kokonaisuutta Suur-Suomen valossa ja piti kiinni Ranken tulkinnasta ulko- ja sisäpolitiikan välisestä suhteesta. Suur-Suomen luomista pidettiin mahdottomana ilman huomattavasti voimakkaamman kansallistunnon luomista kuin suomalaisten enemmistön keskuudessa vallitsi. Kansallinen eripuraisuus oli seuran jäsenten mielestä estänyt Itä-Karjalan kysymyksen menestyksellisen ratkaisun heti Venäjän vallankumouksen jälkeen. Jotta sisäiset erimielisyydet eivät uudelleen estäisi Suur-Suomen toteuttamista, katsottiin täydellinen sisäinen yksikielisyys välttämättömäksi. Agitaatio tällaisen järjestelmän puolesta oli tarkoitettu vain valmistavaksi toimenpiteeksi lopullisen voiton, alueellisen laajennuksen, saavuttamiseksi. Mahdollisuus, että tällainen agitaatio lisäisi eikä vähentäisi erimielisyyttä Suomessa, ei tullut useimpien äärioikeistolaisten mieleen.

Akateemisen Karjala-Seuran poliittisen ajattelun vaikutus Suomen politiikkaan sotienvälisinä vuosikymmeninä oli huomattava. Seuran vaikutus suomalaisen nationalismiin kehitykseen oli ratkaiseva. Se sai pian hallintaansa kaikki tärkeimmät ylioppilasyhdistykset, mm. suomenkieliset osakunnat, samoin ylioppilaskuntien hallitukset ja ylioppilaiden julkaisut. Täl-

laisen hegemonian merkitys ei ollut vähäinen, sillä kyseisellä ylioppilaitten elimillä on Suomessa perinteellisesti ollut paljon vaikutusvaltaa. Seuran hallitsevaa asemaa ylioppilaiden keskuudessa vahvistivat vielä erityiset nais-osastot innokkaiden naisjäsenten tuen saamiseksi, samoin useat oppikouluissa toimineet haaraosastot.

Kaikkien Akateemiseen Karjala-Seuraan haluavien ylioppilaiden ei suotu liittyä jäseniksi. Seura pyrki koko ajan karsimaan ne ehdokkaat, joiden aatteellisuus ei ollut ehdotonta. Jäseneksi tuleminen ei ollut mitenkään helppoa. Jäsenalokkaat saivat yhden yliopistolukukauden ajan koulutusta laajojen luentokurssien muodossa, joilla selostettiin seuran ajattelua, toimintaa ja järjestömuotoja, ja heidän oli suoritettava tietty (melko suuri) määrä työpalvelua. Jos ehdokkaan katsottiin selvinneen tyydyttävästi tästä koulutusjaksosta, hän oli oikeutettu tulemaan jäsenkokelaaksi, jollaisena hänen oli tehtävä työpalvelusta ja opittava tottelemaan käskyjä vielä toisen lukukauden ajan. Vasta kun tämä toinen lukukausi oli menestyksellisesti suoritettu, jäsenkokelas saattoi antaa lippuvalan ja tulla täysivaltaiseksi jäseneksi. Tämä ankara koulutus- ja karsintaprosessi aiheutti sen, että seuran jäsenet edustivat sen ohjelman hyväksyneiden opiskelijoiden ja akateemisten virkamiesten huipputasoa. Täysivaltaisten jäsenten määrä pysytettiin kahden ja kolmen tuhannen välimailloilla.

Seura ei ollut yhteisö, johon sen jäsenet kuuluivat vain opiskeluaikanaan. Enemmän kuin poliittista klubia se muistutti luonteeltaan uskonnollista veljeskuntaa, johon jäsenten odotettiin kuuluvan koko elämänsä ajan. Tämän vuoksi seuran jäsenistön kokoonpanossa tapahtui väistämättömästi muutos. Kun seura oli ollut olemassa useita vuosia, tuli välttämättömäksi perustaa piiriosastoja, joihin kuuluivat ne jäsenet, jotka olivat päättäneet yliopistolukunsa ja olivat nyt ansiotyössä. Ei kestänyt kauan, ennen kuin nämä piiriosastot vastasivat jo yli puolesta jäsenistön koko lukumäärästä. Nämä jäsenet kuljettivat Suur-Suomen sanomaa koko suomalaiselle yhteiskunnalle. He työskentelivät virkamiehinä, opettajina, lakimiehinä, lääkereinä ja pappeina, ts. huomattavan vastuullisissa ja vaikutusvaltaisissa viroissa. Vaikka heidän tavoitteensa eivät olleet mitenkään vähäisempiä kuin *narodnikkien*, heidän asemansa siinä ympäristössä, jonka he halusivat käännyttää, oli paljon voimakkaampi. Viisitoista vuotta ensimmäisen merkkisoiton jälkeen seura saattoi ylpeänä lukea jäsenikseen hallituksen jäseniä ja piispoja, tuomareita ja professoreja. Sen erikoisasema sotienvälisen ajan eurooppalaisten ylioppilasjärjestöjen keskuudessa oli kieltämätön. Harvat niistä olivat niin hyvin organisoituja, hallitsivat niin perusteellisesti lähintä ympäristöään tai olivat niin hyvällä alulla koko kansallisen kulttuurinsa valloittamisessa.

Eräs selitys seuran tehokkuudelle sen taistelussa poliittista passiivisuutta vastaan oli sen järjestö rakenne. Se oli luonteeltaan täysin sotilaallinen. Tämä seikka ilmensi sekä seuran perustajien kokemaa historiallista todellisuutta että sitä todellisuutta, jonka he tahtoivat synnyttää. Virkailijoilla oli sotilaalliset nimitykset — piiritasollakin. Jäsenet oli velvoitettu täyttämään johdon käskyt; heidän tottelemisvelvollisuutensa oli ehdoton. Heillä ei ollut lupaa olla poissa kokouksista. Seuran virallisen historian mukaan sen menestyksen salaisuus oli rautainen kuri. Sen sotilaallinen rakenne auttoi teroitamaan nuoremman polven mieleen sitä sodannäkemyistä, joka sen perustajilla oli kehitysvuosiensa perintönä.

Akateemisen Karjala-Seuran näkemys ihmisihanteesta sai laajan hyväksynnän nuoren sivistyneistön keskuudessa. Tämä uusi ideaali oli myös kehittynyt historiallisesta todellisuudesta sellaisena kuin sotasukupolvi oli kokenut sen kehitysvuosiensa. Saatuaan vuoden 1922 jälkeen voimakkaan otteen suomenkielisten oppi- ja korkeakoulujen opiskelijoiden maailmankatsomuksesta heidän ratkaisevina kehitysvuosiensa sotasukupolvi onnistui siirtämään ihmiskuvansa myös uusille poliittisille sukupolville. Niiden suomalaisten suuri enemmistö, niin porvarien kuin marxilaistenkin, jotka olivat kypsyneet poliittisesti ennen kansalaissotaa, ei tullut käännytyksi. Vielä tuhoisampaa seuran tarkoitukselle muuntaa radikaalisesti suomalaisen yhteiskunnan arvot oli se, että sen kosketukset oppi- ja korkeakoulujen suppeitten piirien ulkopuolelle jääneeseen nuorisoon olivat suhteellisen merkityksettömiä. Mutta näissä suppeissa piireissä sen uusi ihmiskuva sai osakseen voimakkaan hyväksymisen.

Varhaisempien suomalaisten ylioppilaspolvien perussävelen olivat luonneet lahjakkaat ja purevat väittelijät, intellektuaalisia paradokseja täynnä olleet ateistiset lakimiehenalut, esteetikot, hädänalaisten auttamiseen vihkiytyneet henkilöt. Tämä kaikki kuului menneisyyteen eikä sillä ollut mitään sijaa Akateemisen Karjala-Seuran arvostuksissa. Uusi ihanne oli maskuliininen, aktiivinen saarnaaja, joka kiihkossaan kykeni hankkimaan Suur-Suomelle julkista kannatusta ja joka käytti huomattavan osan vuorokaudesta ruumiillisiin harjoituksiin pysyäkseen kunnossa sen ajan varalle, jolloin kuntoa tarvittaisiin. Uusi ihminen olisi taisteleva, suoran ja voimakkaan toiminnan, ei kompromissien ihminen. Eräs tämän aatteen kannattaja ilmaisi tämän asian näin: »AKS:n ohjelma on tulevaisuuden ohjelma, se on kansallinen elämänohjelma. Sitä ei viedä voittoon neuvotteluilla ja kompromisseilla.» Perinteellisen länsimaisen rationalismin ja individualismin arvot eivät olleet seuran jäsenten arvoja. He vaativat uskoa enemmän kuin ajattelua, mutta — jälleen mainitun aatteenkannattajan sanoja lainataksemme — heidän uskonsa ei ollut uskoa menneisyyteen:

AKS:läinen henki ei myöskään ole sopeutunut siihen konservatismiin, joka maassamme on pyrkinyt säilyttämään oloja ja muotoja silloinkin, kun ne ovat aikansa eläneet ja kansalle vieraat ja alentavat. Se nuorekas tulevaisuuden uskoa täynnä oleva itsenäisyyden henki, uuden valtakunnan eteenpäin ryntäävä ja eteenpäin katsova tahto, joka on synnyttänyt AKS:n, on johtanut sen monta kertaa *taisteluasenteeseen vanhemman polven kanssa*. Se ei ole johtunut taipumuksesta aliarvioida isäin perintöä ja vanhemman polven kokemuksia. Se on johnutun siitä ihanteiden ja päämääräin erosta, hengen erilaisuudesta, joka on olemassa autonomian ja itsenäisyyden ajan sukupolvien välillä.

*

Eivät vain sotasukupolvi ja nuoremmat Suur-Suomen kannattajat hylänneet kompromissipolitiikkaa. Vanhemmat konservatiivit, varsinkin heidän johtajansa — Mannerheim, Svinhufvud ja J. K. Paasikivi — eivät myöskään hyväksyneet suomalaisten keskustapuolueiden johtajien pyrkimystä vuoden 1918 jälkeen rakentaa siltoja punaisten ja valkoisten välille sosiaalisten ja taloudellisten uudistusten avulla. Konservatiivisen kolminaisuuden testamentti kansalaissodan voittajille sai selkeän ilmauksen Mannerheimin kuuluisassa puheessa Svinhufvudin senaatille toukokuun 16 päivänä 1918. Mannerheim vaati myös presidentinvaaleissa 1919 kärsimänsä häviön jälkeen yhden suuren puolueen perustamista, joka olisi selvästi tietoinen toimintansa merkityksestä. Tällä hän tarkoitti yhtyneen porvarillisen rintaman synnyttämistä marxilaisuutta vastaan. Monien sukupolvensa jäsenien tavoin Mannerheim ei koskaan hyväksynyt yleisellä äänioikeudella valittua yksikamarista eduskuntaa.

Se, että eduskunta oli syntynyt venäläistämistä vastaan suoritetun taistelun hedelmänä, ei pyhittänyt tätä laitosta Mannerheimin ja muiden vanhempien konservatiivien silmissä, mutta juuri sellainen vaikutus tällä tosiasialla oli vuosien 1899—1914 ankaran venäläistämiskauden synnyttämään poliittiseen sukupolveen. Tämä sukupolvi, joka sijoittui vanhempien konservatiivien ja sotasukupolven välille, oli voimakkaasti ja pysyvästi venäläisvastaista toisin kuin vanhemmat konservatiivit. Tämän keskipolven jäsenet eivät kuitenkaan tunteneet niin paljon tarvetta kuin sotasukupolvi venäläisvastaisten tunteiden yhdistämiseksi antiparlamentarismiin, koska eduskunta oli kaiken sen konkreettinen ruumiillistuma, mitä Suomi oli saavuttanut oman suurlakonsa tuloksena vuonna 1906. Lisäksi Suomen eduskunta oli ollut ensimmäisellä vuosikymmenellä venäläistämisen vastustuksen tärkein forum. Tälle sukupolvelle, jonka poliittiset juuret olivat venäläistämiskaudella, ei siis ollut olemassa mitään erityisempää estettä lojaaliselle ja tehokkaalle parlamentaarille hallitustavalle vuoden 1918 jälkeenkään. Tästä keskipolvesta tuli itse asiassa suomalainen parlamentaarinen sukupolvi par excellence. Tul-

tuaan valituksi eduskuntaan monet sen jäsenet aloittivat elinikäisen uran poliittisina johtajina.

Toisin kuin näiden keskipolven parlamentaarikkojen, sotienvälisen äärioikeiston kaikkien kolmen sukupolven poliittista sanastoa hallitsi sana *kompromissi*. Tätä rumaa lainasanaa käytettiin täsmälleen samassa merkityksessä kuin Saksan politiikassa käytettiin sanaa *Kompromiss* eikä siinä merkityksessä kuin Englannissa käytettiin sanaa *compromise*: sillä tarkoitettiin omien periaatteittensa pettämistä eikä välttämätöntä mukautumista toisten näkemuksiin yhteistoiminnan aikaansaamiseksi. Äärioikeiston tälle sanalle antama merkitys kuvasti sen ja parlamentaarikkojen maailmankuvien peruseroavaisuutta. Parlamentaarista kompromissia, joka johti hallituksen syntymiseen tai lakiehdotuksen hyväksymiseen, nimitettiin *lehmäkaupaksi*. Tätä halventavaa nimitystä käytettiin samassa merkityksessä kuin saksan sanaa *Kuhhandel*, jonka kirjaimellinen käännös se myös oli. Tällaisia epäoikeutettuja kompromisseja pidettiin äärioikeiston taholla parlamentarismien perusolemuksen ilmauksina.

Tyytymättömyys kompromissipolitiikkaan sai ilmauksensa Lapuanliikkeessä vuoden 1929 loppupuolelta vuoden 1932 alkupuolelle. Kaikki äärioikeiston kolme sukupolvea kykenivät yhtymään kannattaessaan tätä joukko-liikettä, joka ilmoitti päämääräkseen kommunismin hävittämisen Suomesta. Ensimmäinen kipinä leimahti Lapualla kommunisminvastaisen mellakan muodossa. Tämä itsessään merkityksetön kipinä sytytti tulen niihin tuluksiin, jotka olivat äärioikeiston pääasiallinen vetovoima, pannen alulle tapahtumasarjan, joka oli muodostua kohtalokkaaksi parlamentaariselle hallitustavalle Suomessa. Uuden liikkeen peruskäsite ilmaistiin sanoilla *Lapuan laki*. Oletettiin, että on olemassa korkeampi laki kuin kirjoitetut säädökset, jotka eivät olleet onnistuneet tekemään loppua kommunistien toiminnasta Suomessa. Tämä korkeampi laki oli itsenäisen valkoisen Suomen olemassaolon jatkuminen. Kansan »suora toiminta» oli tarpeen tässä tarkoituksessa, vaikka se loukkaisikin kirjoitettuja lakeja. Väitettiin historiassa olevan hetkiä, jolloin kirjoitettu laki on sivuutettava, jolloin kansan terve, isänmaallinen itsesäilytysvaisto on otettava johtotähdeksi pysähtymättä tarkastelemaan lakipykälää. Pykälien yläpuolella oli historian liike ja kansan kohtalo, jotka riippuivat jumalallisesta johdattuksesta. Lapuan lakia puolustettiin eduskunnassa Hippelein, Kohlrauschin ja Biebersteinin oikeusteorioilla, mutta tällä oppineella saivartelulla ei ollut mitään poliittista merkitystä. Se, ettei teoreettisilla perusteluilla ollut vaikutusta poliittisen toiminnan kulkuun, ei kuitenkaan merkitse, ettei Lapuanliikettä olisi ohjannut minkäänlainen poliittinen ajattelu, vaan että sen kannattajien käsitys Lapuan laista oli suhteellisen yksinkertainen, sellainen jota oikeusteoreetikkojen älylliset ponnistelut eivät olleet

mutkistaneet. Huomattavasti suurempi oli sen selvän väittämän merkitys, että kaikki keinot ovat sallittuja kommunismin juurittamiseksi Suomesta.

Lapuanliike vaati ja sai aikaan tehokasta lainsäädäntöä, joka teki kommunistien toiminnan laittomaksi. Tämä lainsäädäntö ei kuitenkaan tyydyttänyt Lapuan lain kannattajia, vaan he harjoittivat jatkuvasti väkivallan politiikkaa. Suomen poliittinen tilanne kesällä 1930 oli luonteeltaan lähinnä terroristinen. Vain vuoden 1917 loppupuoli kykenee kilpailemaan rankaisuitta jääneiden laittomien tekojen määrässä vuoden 1930 keskivaiheen kanssa. Sisäministeri Linturi väitti, että kaikki poliisitoimenpiteet näiden rikosten estämiseksi johtaisivat »ehdottomasti» avoimeen yhteenottoon valtion ja Lapuanliikkeen välillä, lisäten: »Kansalaissodan vaaraa ei ole oikeutta synnyttää silloin, kun riitaa ei ole itse asiasta, vaan ainoastaan keinoista ja menettelytavoista.»

Vaikka lukuisia poliittisia murhiakin tapahtui, tavallisin keino Lapuan lain toimeenpanemiseksi oli liikkeen vastustajien kiinniottaminen ja heidän viemisenä Neuvostoliiton rajalle tai sen yli. Monet uhreista olivat kommunisteja, mutta eivät suinkaan kaikki. Väinö Hakkila, eduskunnan sosiaalidemokraattinen ensimmäinen varapuhemies, kyydittiin, samoin entinen tasavallan presidentti K. J. Ståhlberg, joka oli ankarasti hyökännyt Lapuan lakia vastaan sarjassa puheita ja lehtiartikkeleja. Jälkimmäisen rikoksen suunnittelija ei ollut sen vähäisempi hahmo kuin kenraalimajuri K. M. Wallenius, puolustusvoimien yleisesikunnan päällikkö ja sotasukupolven johtava jäsen. Palkkioksi teostaan virkansa menettänyt Wallenius nimitettiin Lapuanliikkeen pääsihteeriksi. Hänen tekonsa Lapuan lain kannattajilta saama hyväksyminen oli varaukseton:

Kaikki kylläkin myönsivät, että professori Ståhlberg oikein ja ansiosta tuon kyydityksen sai, koska juuri häntä pidettiin yhtenä suurimpana vikapäänä siihen, että maamme sisä- ja ulkopoliittinen tilanne on ollenkaan päässyt luisumaan nykyiseen kansanvallan väärinkäyttöön. Sitä paitsi häntä kohtaan oli katkeria muistoja vuosilta ennen vapausotaa ja hänen presidenttikaudeltaan, vaikkakaan niitä ei oltu voitu tuoda esille niinkauan, kuin hän itse pysytteli *maan entisenä presidenttinä*. Nyt, kun hän jälleen astui näyttämölle aivan samana, onnettomuuteen johtavana liberaalisuuden lipun kantajana, josta jo oli kyllin katkeria kokemuksia, voitiin häntäkin arvostella tuloksiensa mukaan. Hän ei enää voinut olla entinen presidentti ja siinä ominaisuudessa koskematon.

Lapuanliikkeen Ståhlbergin kyyditsijöille osoittama kiitollisuus oli täysin ansaitsematonta. Useimpien suomalaisten reagointi tähän poliittiseen rikokseen oli kohtalokas Lapuanliikkeen mahdollisuuksille päästä valtaan kansansuosionsa avulla. Suuri enemmistö piti kyyditystä eräänä Suomen historian häpeällisimmistä tapauksista. Jopa useimmat Ståhlbergin voimakasta libera-

lismia vastustaneet sanomalehdet ja poliittiset johtajatkin olivat tätä mieltä. Kansansuosion menetys ei kuitenkaan johtanut Lapuanliikkeen välittömään loppuun. Kun sen johtajat eivät enää voineet luottaa joukkokannatukseen valtaan vievänä tekijänä, he valitsivat sen loogisen vaihtoehdon: aseellisen kapinan. Yli vuoden ajan Ståhlbergin kyydityksen jälkeen he viivyttivät kapinaa koskevien suunnitelmiensa toimeenpanoa. Tärkein viivyttävä tekijä oli tarve luoda kiinteä organisaatio paikallisportaaseen asti. Oli selvää, millaisen muodon tämä organisaatio saisi. Jo vuonna 1930 liike oli pitänyt itseään armeijana, jonka esikunta sijaitsi Lapualla. Kuten Akateemisessa Karjala-Seurassakin, jäsenet toimivat esimiestensä »käskyjen» perusteella. Kommunismiin vastaisten lakien säätämisen jälkeen vuonna 1930 oli välttämätöntä luoda »vakainainen armeija», jonka muodostaisivat kansakunnan parhaat, korvaamaan mainitun vuoden »vapaaehtoiset». Piiriosastoja muodostettiin saman piiriäön perusteella, jolle suojeluskunnan organisaatio perustui. Päämääränä oli suurimman ja voimakkaimman kansallisen järjestön luominen, joka voitaisi vertailussa suurimman puolueorganisaationkin. Pian oli saatu aikaan hyvin organisoitunut liike, jossa oli jäljellä vain vähän sen alkuaikoja luonnehtinutta spontaanisuutta. Nyt liike saattoi ryhtyä etenemään hyökäten ja lopettaa asemasodan kauden.

Helmikuun loppupäivät 1932 näyttivät tarjoavan kauan kaivatun kumouksellisen tilanteen. Maalaisliittolainen pääministeri oli sairas. Useat hallituksen jäsenet olivat poissa Helsingistä. Liikkeen *femme fatale*, Minna Craucher, ilmaisi parhaillaan poliisiviranomaisille ja lehdistölle eräitä liikkeen varjeluimpia salaisuuksia. Liikkeen johtajan Vihtori Kosolan mielestä oikea hetki oli koittanut. Jäsenet hälyytti hänen puheensa, jossa hän ilmoitti silloisen hallituksen olevan marxismiin lumoissa. Vankilarangaistusten ja sakkojen katsottiin siksi uhkaavan liikettä. Kosola varoitti seuraajiaan, että edessä oleva taistelu voisi vaatia monen uhrautumista, ennen kuin lopullinen voitto saavutettaisiin. Liikkeen pää-äänenkannattaja *Ajan Sana* kuulutti »suomalaista Hitleriä».

Lapuanliikkeen johtaja määräsi kapinan alkavaksi sosiaalidemokraattisen kansanedustajan Mikko Erichin Mäntsälässä pidettävän puheen keskeytyksestä. Lapuanliikkeen voimat ottivat paikkakunnan komentoonsa ja lähettivät tasavallan presidentille sanoman, jossa vaadittiin sisäministeri Ernst von Bornin ja maaherra Bruno Jalanderin eroa; molemmat olivat lujasti vastustaneet Lapuan lakia. Kapinalliset uhkasivat hävittää sosiaalidemokratian Suomesta »silläkin uhalla, että meidän ensin on hävitettävä sitä tukeva ja suojeleva valtiovalta ja sen edustajat... Valtiovalta voi mahdollisesti nujertaa meidän joukkomme, mutta se ei pysty nujertamaan sitä isänmaallisen kansan joukkovyöryä, joka meidän ruumiidemme yli ryntää.» Tämä sanoma kulki kokoomuslaisen eduskunnan ensimmäisen varapuhemiehen Paavo Virk-

kusen käsien kautta ennen joutumistaan presidentin käsiin. Seuraavana päivänä liike vaati koko hallituksen eroa ja tahtoaan noudattavan uuden hallituksen nimittämistä. Tämän vaatimuksen korostamiseksi kaikkia liikkeen kannattajia käskettiin asettumaan liikekannalle tärkeimmissä kaupungeissa. Monet voimakkaat ryhmät, kuten Rintamamiesten Liitto, suojeluskunnat ja Akateeminen Karjala-Seura, tukivat vaatimusta hallituksen eroamisesta. Puolustusvoimien komentajalle ilmoitettiin, että monet hänen upseereistaan — entiset jääkärit — eivät tottelisi määräystä hyökätä Lapuanliikkeen joukkoja vastaan. Kaksi kokoomuslaista hallituksen jäsentä, jotka molemmat olivat liikkeen johtohahmoja, erosivat, ja heidän eduskuntaryhmänsä antoi tukensa heille. Edistysläinen oikeusministeri T. M. Kivimäkin oli sitä mieltä, että hallituksen olisi erottava.

Lopullinen päätös hallituksen asenteesta tätä kapinaa kohtaan oli Svinhufvudin tehtävä. Lapuanliike luotti siihen, että hän osoittautuisi heidän miehekseen, koska hänet oli 1931 valittu presidentiksi liikkeen voimakkaalla tuella. Tämä oletamus osoittautui vakavaksi virheeksi. Koko pitkän poliittisen uransa ajan Svinhufvud uskoi laillisuuden merkitykseen. Kaksi vuosikymmentä aikaisemmin hän oli mennyt maanpakoon Siperiaan mieluummin kuin toteuttanut tuomarina Suomen lakia rikkovia venäläistämistoimenpiteitä. Ei ollut mitään syytä odottaa hänen arvostavan laillisuutta yhtään vähemmän ollessaan nyt perustuslakien vartijana, olkoonkin että hän ei ollut kovin ihastunut niiden eräisiin osiin. Mikä tahansa kapina olemassa-olevaa poliittista järjestelmää vastaan kohdistui väistämättömästi myös sen keskeiseen hahmoon, ja tämä ratkaiseva asema kuului ehdottomasti Svinhufvudille hänen presidenttikaudellaan. Lopullinen tekijä, joka aiheutti Svinhufvudin päätöksen murskata kapina vaikka voimakeinoin, jos välttämätöntä, oli Lapuanliikkeen pääministeriehdokkaan Rudolf Waldenin vaatimus, että Gustaf Mannerheimistä olisi tehtävä presidentti. On epätodennäköistä, että Walden olisi esittänyt vaatimuksen oma-aloitteisesti, sillä hän oli Mannerheimin lähin mies.

Vaikka Svinhufvudin onnistui muutamassa päivässä murskata kapina, sen vaikutus Suomen politiikkaan oli erittäin suuri. Lapuanliike julistettiin pian laittomaksi. Suojeluskuntien julkinen kannatus väheni huomattavasti. Kapina merkitsi keskustapuolueiden johtajille lopullista todistusta siitä, että vakavin erillinen uhka parlamentaarille hallitustavalle Suomessa tuli äärioikeiston taholta. Lopultakin myönnettiin (tosin suurin osa äärioikeistoa ei sitä myöntänyt), että Lapuan laki oli periaatteellisessa ristiriidassa niiden järjestystä ja pysyvyyttä koskevien perusolettamusten kanssa, joille suomalainen porvarillinen yhteiskunta perustui. Tie oli lopultakin selvä kaikkien demokraattisten puolueiden läheisemmälle yhteistyölle. Parlamentaarista hallitustapaa ylistivät monet, jotka olivat tunteneet sympatiaa Lapuanliik-

keen kommunisminvastaisuutta kohtaan. Vain Kansallinen Kokoomuspuolue pysytteli erillään näistä suomalaisen parlamentaarisen hallitustavan voiman ja elinkykyisyyden vakuutteluista.

*

Lapuanliikkeen julistaminen lainvastaiseksi jätti äärioikeiston vaille yhteistä järjestöllistä kotia. Sellaisiin järjestöihin kuin Akateeminen Karjala-Seura ja Rintamamiesten Liitto kuului vain pieni osa kaikista äärioikeiston muodostaneista aineksista. Toimenpiteisiin tämän asian tilan parantamiseksi ryhtyi pian Erkki Räikkönen, sotasukupolven jäsen, Svinhufvudin läheinen avustaja ja Itsenäisyyden Liiton puheenjohtaja. Räikkönen oli eronnut Akateemisesta Karjala-Seurasta sen kasvavan vihamielisyyden johdosta, jota se oli osoittanut ruotsinkielisiä suomalaisia kohtaan. Eräät äärioikeiston johtajat, Svinhufvud heidän joukossaan, pitivät yksityisen neuvonpidon Räikkösen kanssa vähemmän kuin kolme viikkoa kapinan jälkeen keskustellakseen toimenpiteistä Lapuanliikkeen aloittaman marxilaisuuden vastaisen taistelun jatkamiseksi. Kokouksen osanottajat olivat yksimielisiä siitä, että Lapuanliikkeen syyttämän pyhän tulen ei annettaisi sammua, vaan uusi järjestö perustettaisiin. Tämän päätöksen mukaisesti perustettiin Isänmaallinen Kansanliike huhtikuun 10 päivänä 1932. Svinhufvudin, uuden järjestön perustamishankkeen johtohahmon, tarkoitus oli puolueista riippumattoman porvarillisen rintaman perustaminen, joka laillisin keinoin vastustaisi yhtä hyvin sosiaalidemokratiaa kuin kommunismiakin. Svinhufvud ja hänen kannattajansa huomasivat kuitenkin pian jääneensä vähemmistöksi uuden järjestön sisärenkaassa ja Isänmaallisesta Kansanliikkeestä tuli uusi taistelupuolue. Kielikysymyksessä sovittavaa kantaa edustavien erottua uudesta puolueesta se oli vapaa hyökkäämään ruotsinkielisiä vastaan johtajiensa puhetaidon koko viiltävyyttä hyväksikäyttäen. Ruotsinkielen leimaaminen vieraaksi kielesi vieraannutti vastustamattomasti Isänmaallisesta Kansanliikkeestä sille muutoin myötämielisetkin ruotsinkieliset piirit.

Uuden puolueen johtajat huomasivat olevan vielä paljon merkittävämpää, että heidän poliittista kielenkäyttöään eivät ymmärtäneet edes useimmat suomenkieliset. Uuden puolueen poliittinen sanasto oli ainutlaatuista kansallisessa miljöössään. Eräs tärkeimpiä yksityisiä käsitteitä, jonka Isänmaallinen Kansanliike toi Suomen politiikkaan, ilmaistiin sanalla *kansakokonaisuus*. Tämä oli suora käänös saksan sanasta *Volksgemeinschaft*, jolla oli niin tärkeä merkitys kansallissosialismin poliittisessa ajattelussa. Suomenkielistä sanaa käytettiin täsmälleen samassa merkityksessä kuin sen saksalaista alkuperäisvastinetta. Kansakokonaisuus oli uuden puolueen tärkein taisteluhuuto. Puolue katsoi olevansa keskellä yhtä historian suurimmista kriiseistä. Itsekäs liberalismi teki kuolemaa ja uusi poliittinen ihanne, jossa yksilön velvollisuudet yhteiskuntaa kohtaan olivat tärkeämpiä kuin hänen oikeutensa, oli nouse-

massa sen tilalle. Puoluejärjestelmälle ominaisen riitaisuuden tilalle tulisi aito kansallisen ykseyden tunne. Yksilö ei merkinnyt mitään, isänmaa kaikkea. Ellei yksilö ollut kansakunnan jäsen, hän oli juureton puu, jolta puutui elinvoimaa. Tämä käsitys yksilön merkityksettömyydestä oli vastakkainen aikaisempien kansallisromanttikkojen näkemykselle, hehän olivat pitäneet individualismia kaiken arvokkaan perustana ihmiselämässä.

Isänmaallisen Kansanliikkeen mukaan Suomi luotaisiin uudelleen. Tämä tekisi välttämättömäksi yksilön oikeuksien käsitteen hylkäämisen, sillä se oli tähän asti estänyt voimakkaan ja loogisen valtioauktoriteetin aikaansaamisen. Suomen tulevassa poliittisessa järjestelmässä valtionpäämiehellä olisi päävastuu kansan menestyksestä. Toimeenpanevan vallan käyttäjä, jonka olisi alituisen kuunneltava parlamenttia, ei voisi taata tätä menestystä. Oli sen vuoksi ensiarvoisen tärkeää, että eduskunnalla ei olisi ratkaisovaltaa tulevassa järjestelmässä. Parlamentaariselle hallitustavalle ominaisen puoluevallan kannattajat vastustaisivat tällaisen järjestelmän syntymistä, mutta eivät voisi estää sitä.

Uusi valtio ei enää olisi pelkästään yövartija, joka varjelee kansalaisten henkeä ja omaisuutta. Sen sijaan se iskostaisi kaikkien kansalaisten keskuuteen kansalliseen solidaarisuuteen perustuvan maailmankatsomuksen. Tämä kansallinen solidaarisuus merkitsisi eräiden arvojen asettamista kiistojen yläpuolelle: niitä olivat voimakkaan yksikielisen Suomen perustaminen, luterilaisen uskonnon säilyttäminen ja maanpuolustuksen välttämättömyys. Yhdenmukaisen ajattelun pakollinen omaksuminen olisi siis osa uutta poliittista järjestelmää. Isänmaallinen Kansanliike hyväksyi orgaanisen valtiokäsityksen. Tämä on usein tarjonnut loogisen perustan korporatiivisen valtiorakenteen hyväksymiselle, ja näin oli laita myös tämän uuden puolueen kohdalla. Laadittiin huolellisesti viimeisteltyjä, yksityiskohtaisia suunnitelmia korporatismiin soveltamisesta, ja niihin oli italialainen fascismi vaikuttanut huomattavasti.

Tällainen ohjelma oli luonnollisesti hyvin radikaalinen. Isänmaallinen Kansanliike julisti ylpeästi, että se ei ollut sen paremmin konservatiivinen kuin taantumuksellinenkaan eikä pääomasta riippuvainen. Se katsoi olevansa lähempänä kommunismia kuin puoluehallitusjärjestelmää, sillä kommunismi ainakin lupasi uudistuksia, kun taas kukaan rehellinen henkilö ei odottanut mitään uutta puoluevallalta. Koska marxismi kuitenkin oli tuhoavaa, ainoa luova radikalismi Suomen politiikassa oli löydettävissä Isänmaallisen Kansanliikkeen riveistä. Sen maailmankatsomus edellytti uutta poliittista ajattelutapaa: »Huudamme: alas puolueet, alas sosialistit ja porvarit! On vain yksi Suomen kansa.» *Kansakokonaisuuden* ja uuden puolueen Suomen politiikkaan tuoman sekavan unen ja todellisuuden sekoituksen merkityksen ilmaisee seuraavilla sanoillaan Martti Tertti, joka oli eräs sotasukupolven ylevimpiä jäseniä:

IKL ei edusta vain uusia värejä; se edustaa uutta maailmankäsitystä, se julistaa uutta vanhan tilalle. Se ei ole palaamista johonkin entiseen, se on kehitystä uuteen. *Sinimusta on jotakin muuta kuin valkoinen. Se on enemmän kuin valkoinen.* Valkoisella on kunniakas menneisyys, kunniakkain mitä Suomen historiasta löytyy. Sinimustalle kuuluu vielä kunniakkaampi tulevaisuus. *Sillä sinimusta vie päätökseen sen, mikä v. 1918 jäi puolitiehen.* Uskomme, että niin kuin valkoinen nosti puolet kansastamme alennustilasta 16 vuotta sitten, sinimusta on vielä nostava koko kansamme, niitä harvoja lukuunottamatta, jotka ovat myyneet sielunsa Marxille. *Sinimustalla luodaan umpeen valkoisen ja punaisen välinen kuilu, ja on jo osittain luotu umpeen.* Sillä sinimustalla linjalla ovat jo nyt monet entiset rintamaviholliset tavanneet toisensa ystävinä, ovat löytäneet toisensa suomalaisina, ovat ojentaneet toisilleen veljensä: valkoisesta ja punaisesta on tullut sinimusta... Isänmaallinen kansanliike on yhtä hyvin työväenluokan kuin muiden rehellisten kansalaisten liike. IKL ei siis ole mikään porvarillinen liike. Se on kansanliike... *Tulevaisuudessa ei tässä maassa saa olla porvareita eikä marxilaisia, ei oikeistoa eikä vasemmistoa valtiollisessa katsannossa, vaan yksinkertaisesti yhden, yhteisen isänmaan ja kansan hyväksi rehellisesti työskenteleviä suomalaisia.*

Tämä vetoamus työläisten kannatuksen saamiseksi ei saanut mainittavaa myönteistä vastakaikua. Tekipä puolue millaisia veljeyden vakuutuksia hyvänsä, oli epätodennäköistä, että ne, joiden kommunismin juuret olivat vuoden 1918 tapahtumissa, liittyisivät entisiin vihollisiinsa. Ei ollut myöskään odotettavissa, että sosiaalidemokraatit, jotka noiden tapahtumien jälkeenkin pysyivät uskollisina parlamentaariselle hallitustavalle, olisivat liittyneet marxilaisuuden vastaiseen totalitääriin puolueeseen. Katkerat hyökkäykset pääomaa vastaan yleensä ja suomalaisia kapitalisteja vastaan erityisesti vie-roittivat kuitenkin miltei kaikki teollisuuspiiritkin Isänmaallisesta Kansanliikkeestä, nekin joilla oli ollut huomattava asema Lapuanliikkeessä.

Vielä vakavampi seikka uudelle puolueelle oli, että useimmat vanhemman polven konservatiivit vieraantuivat siitä. Silmiinpistävä harvat vanhemmat konservatiivit liittyivät puolueeseen. Kaikki tämän sukupolven kolme huomattavinta johtajaa menettivät pian mieltymyksensä sitä kohtaan. Mannerheimin ja Svinhufvudin karkoitti sen äärimmäisasenne kielikysymyksessä, ja Paasikiven reagointi osoittautui erityisen merkittäväksi hänen oman poliittisen tulevaisuutensa, uuden puolueen sekä ennen kaikkea parlamentaarisen hallitustavan elinvoimaisuuden kannalta Suomessa. Suhtauduttuaan aluksi myönteisesti Isänmaalliseen Kansanliikkeeseen Paasikivi huomasi pian sen olevan perinpohjin erilainen kuin muut porvarilliset puolueet. Hänen näkemyksensä mukaan uusi puolue ei pyrkinyt mihinkään vähempään kuin fascistisen diktatuurin perustamiseen Suomessa. Siksi se oli vallankumouksellinen liike ja sellaisena sitä oli voimakkaasti vastustettava. Olkoonpa poliittisilla puolueilla mitä heikkouksia tahansa, oli lapsellista kuvitella, että demo-

kraattinen yhteiskunta voisi tulla toimeen ilman niitä. Puoluejärjestelmän loppu olisi niinollen demokratian loppu; kaikista puutteistaan huolimatta demokratia oli korkeatasoisin poliittinen järjestelmä, jonka ihmiset olivat luoneet. Yhdenmukaisen ajattelun pakollinen omaksuminen oli estettävä. Konservatismi ei edellyttänyt parlamentaarisen hallitustavan hävittämistä, valtiokoneiston kumoamista tai henkilökohtaisen vapauden lopettamista, mikä kaikki oli ominaista totalitäärisille poliittisille järjestelmille. Sen sijaan konservatismi edellytti sen monien englantilaisten konservatiivisukupolvien kokemuksesta oikeaksi havaitseman periaatteen hyväksymistä, että kaikkien muutoksien oli oltava sopusoinnussa kyseisen kansan tapojen ja perinteiden kanssa. Kehitys, ei hävitys, oli konservatismiin perusta.

Kuten yleensäkin on poliittisen ajattelun laita, nämä Paasikiven mietteet olivat konkreettisen poliittisen tilanteen synnyttämiä. Oleellista tässä tilanteessa oli, että Isänmaallinen Kansanliike oli kaapannut Kansallisen Kokoomuspuolueen puolueorganisaation. Edellinen oli syntymähetkellään antanut ymmärtää olevansa puolueiden yläpuolella, joten sen jäsenet ja johtajat saattoivat olla myös muiden puolueiden jäseniä. Tämä merkitsi, että Kansallista Kokoomuspuoluetta käytettiin hyväksi porvarillisen kunniallisuuden verhon saavuttamiseksi uuden puolueen radikaaliselle toiminnalle. Isänmaallinen Kansanliike väitti, että se oli vallannut Kansallisen Kokoomuspuolueen samalla tavoin kuin kansallissosialistinen puolue oli vallannut porvarilliset nationalistipuolueet Saksassa. Tämä väite oli täysin perusteltu. Paasikivi palasi aktiiviseen puolue toimintaan viidentoista vuoden tauon jälkeen ajaakseen Isänmaallisen Kansanliikkeen jäsenet pois puolueestaan. Eläkkeelle siirtyneenä pankinjohtajana hänellä oli läheisiä suhteita Kansallisen Kokoomuspuolueen tärkeimpiin taloudellisiin tukijoihin ja heidän avullaan hänet valittiin puolueen puheenjohtajaksi. Osoitettuaan vakuuttavaa järjestöllistä toimintakykyä Paasikivi oli vuoden 1936 loppupuolelle päästessä saavuttanut päämääränsä ja erosi puheenjohtajan asemasta.

Paasikiven menestys poisti *Gesellschaftin* Isänmaallisesta Kansanliikkeestä ja jätti sen pelkäksi *Gemeinschaftiksi*. Uuden puolueen sisällä vallitseva ykseyden tunne ei kuitenkaan hämärtänyt sen jäsenten silmissä heidän laajempaa tavoitettaan, kansallista ykseyttä. Tämä kansallinen ykseys ei vuorostaan ollut päämäärä itsessään, vaan ainoastaan edellytys Suomen kansan historiallisen tehtävän täyttämiseksi. Kansallisen ykseyden saavuttaminen tekisi Suomesta voittamattoman. Rajojen murtaminen Suomen sisäpuolella johtaisi kaikkien suomensukuisia kieliä puhuvien kansojen välisten rajojen murtumiseen, ts. Suur-Suomen luomiseen. Isänmaallisen Kansanliikkeen ohjelman ensimmäinen kohta julisti: »Kaikki Suomen heimot on liitettävä yhdeksi suureksi Suomeksi kansojen itsemääräämisoikeuden perusteella.» Puolueen johtajat eivät jättäneet sijaa minkäänlaisille epäilyksille tämän pää-

määrän ensisijaisuudesta. Puolueen jäsenten sydämet eivät sykkineet lännelle, vaan idälle. Luottamus Suur-Suomen tulevaisuuteen näytti erityisen oikeutetulta Münchenin kriisin jälkeen, jolloin uuden maailmanjärjestyksen peruspiirteet olivat tulossa yhä selvemmin nähtäviksi. Tämä uusi maailmanjärjestys toisi mukanaan oikeutta Itä-Karjalankin kysymyksessä.

Suur-Suomen hyväksyminen uuden puolueen lopulliseksi päämääräksi johti sen ja Akateemisen Karjala-Seuran läheiseen yhteistyöhön. Seura kannatti puolueen eduskuntaehdokkaita. Seuran jäsenet, jotka olivat aikaisemmin kieltäytyneet liittymästä mihinkään puolueeseen eivätkä olleet varauksitta hyväksyneet Lapuanliikkeen sovittavaa kantaa kielikysymyksessä, tunsivat olevansa täysin kotonaan Isänmaallisessa Kansanliikkeessä. Suomenkielisten opiskelijoiden ylivoimainen enemmistö kannatti puoluetta. Puolueen ja seuran johtajistot olivat monella tavalla kietoutuneet yhteen. Seuralla oli erityisen merkittävä vaikutus puolueen nuorisojärjestön puitteissa. Tämän nuorisojärjestön johtajat vertailivat sitä avoimesti *Balillaan* ja *Hitlerjugendiin*, joihin heillä oli henkilökohtaisia kosketuksia. Useinkaan ei ollut helppoa sanoa, missä seuran ja puolueen raja kulki.

Eräs seuran ja puolueen yhteinen peruspiirre oli molempien sotilaallinen rakenne. Puolue hyväksyi tärkeimmäksi järjestölliseksi periaatteekseen *johtajaperiaatteen*, joka on Saksan *Führerprinzipin* suora käänös. Mitä heikkouksia johtajaperiaatteeseen sisältyneekin, sitä ei ainakaan vaivaa kommunistisen järjestöperiaatteen, demokraattisen sentralismin, kaksimerkityksellisyys. Isänmaallinen Kansanliike hyväksyi johtajaperiaatteen Mussolinia ja Hitleriä kohtaan tuntemansa syvän ihailun vuoksi; näiden molempien katsottiin täyttävän johtajuuden korkeimmat vaatimukset. Uuden puolueen keskuudessa suosittiin demokratiaa yhtä vähän kuin olisi ollut laita uuden poliittisen järjestelmän puitteissa. Kaukonäköistä politiikkaa ei voitaisi noudattaa, jos puoluejohtajien olisi oltava riippuvaisia kansansuosioista. Puolueen järjestörakenteessa kaikentasoiset johtajat olivat välittömästi ylemmän tason valitsemia. Jotkin alemmat puolue-elimet kansallisella tasolla eivät pitäneet edes kokouksia. Jos demokratia ei ollut oikeutettua puolueen sisällä, se oli kaksinverroin vähemmän oikeutettua koko Suomen kansan keskuudessa, jonka katsottiin olevan täysin kykenemättömän arvostelemaan valtiollisia asioita.

Suomen kansa kykeni siitä huolimatta hylkäämään Isänmaallisen Kansanliikkeen poliittisen ajattelutavan, toiminnan ja organisaation. Sen kansansuosio ei ollut koskaan kovin suuri (vuonna 1936, sen parhaana vuonna, sen kansanedustajaehdokkaat saivat 8.3 prosenttia kaikista annetuista äänistä), ja vuoteen 1939 mennessä tämä kannatus oli selvästi vähentynyt. Tämä vuosi näki kuitenkin Suomen politiikassa ennennäkemättömän kansallisen yhtenäisyyden syntymisen. Toisen maailmansodan alkaessa nähtiin Suomen

kansan saavuttavan *kansakokonaisuuden* sanan syvimmissä merkityksessä, vaikka ei äärioikeiston johdolla. Tragedia, joka vyöryi Euroopan ja sen mukana Suomen yli, sai Isänmaallisen Kansanliikkeen julistamaan, ettei sillä ollut mitään epäedullista sanottavanaan sosiaalidemokraattisesta puolueesta. Talvisodan pimeässä yössä punainen ei erottunut valkoisesta. Aivan kuten vuoden 1918 kansalaissota oli jakanut Suomen kansan kahtia, talvisota yhdisti tämän kansan — tilapäisesti. Toisen maailmansodan tappiolistalle tulivat kuulumaan Akateeminen Karjala-Seura ja Isänmaallinen Kansanliike. Kreonin tavoin niiden jäsenet saivat oppia, että ylpeitten miesten on maksettava ylpeistä sanoistaan. Kreonin tavoin he saivat myös maksaa korkeamman hinnan kuin ansaitsivat.

Englannin kielestä suomentanut Jukka Huopaniemi.
